

ALEGERI 2016

Valorile occidentale și crizele

Alegeri prezidențiale în SUA

Efectul alegerilor americane asupra lumii

(How american elections impacted the world)

Dan PAVEL

Abstract: *The victory of Donald Trump in the presidential elections of 2016 is a symptom of the crisis of democracy in USA. There was never in the American history such a big difference between the winner of the popular vote (Hillary Clinton), who lost the elections, and the winner of the electoral vote (Trump). The debate about the need of new constitutional amendments and a constitutional reform was never so dramatic. Moreover, the outcome of the elections is a security threat for the system of international relations. With such a Commander in Chief, the new geopolitical challenge is "how to make democracy safe for the world". The author is focused on some dramatic consequences of the last American elections: several popular protests against Donald Trump, and the perspective of breaking protest records in contemporary history; after the unipolarity era, USA is changing its geopolitical status in the world, with a President who already lost some of the strategic leverages built in the last five decades, and annoyed some of the key allies.*

Keywords: *democracy crisis; security threats; populism; Electoral College; constitutional reform; protest movements; after unipolarism.*

Rezultatul alegerilor prezidențiale americane din 2016 a bulversat cea mai puternică democrație din lume și ridică grave provocări și

amenințări de securitate pentru sistemul relațiilor internaționale. Dincolo de campania electorală, în parte similară celor anterioare, dar și atât

de diferită, alegerea lui Donald Trump drept cel de-al 45-lea President of the United States of America este un moment de cumpănă în istoria secolului XXI. Fenomenul Trump trebuie analizat cu atenție, iar pentru liderii și guvernele marilor puteri, puterilor regionale, statelor mici, care sunt influențate sau depind de America, pentru *think tanks*, profesori de *political science*, analiști economici, servicii de *intelligence*, nu există în această lume un subiect mai important.

În *conventional wisdom*, predomină convingerea că indiferent cine este ales la White House, sistemul democratic și superputerea militară sunt atât de solide încât nu se schimbă mare lucru. Continuitățile instituționale își spun cuvântul, ține de raționalitatea politicului. Așa se explică de ce Obama nu a putut să schimbe anumite politici inițiate de Bush, oricât și-a dorit, ba chiar le-a continuat, uneori la cote inegalabile (exemple? – dronele, Guantanamo, întărirea trupelor speciale, noi baze militare în diferite țări, *intelligence covert actions*, operațiuni de *commando* în alte țări, inclusiv uciderea în Pakistan a liderului Al Qaeda). Or, Donald Trump iese deopotrivă din canoanele bunului simț popular, ale înțelepciunii elitiste și raționalității birocrăției democratice. Cineva spunea (mulți au repetat) că America trăiește o eră carnavalescă, iar la putere a venit un bufon. În perioadele de carnaval, regulile obișnuite sunt suspendate. Pentru intervale scurte, dinainte stabilite, cu limite

precise. Scopul este unul purificator. Dacă suspendarea regulilor se prelungește însă indefinit, iar bufonul rămâne la putere, democrația este obligată să se reinventeze. Alminteri, se degradează în populism, chiar piere.

Legătura dintre democrația internă și securitatea lumii a fost mereu clară pentru liderii americani. Prin intrarea Americii în primul război mondial, Woodrow Wilson își propunea *to make the world safe for democracy*. După cel de-al Doilea Război Mondial, ba chiar după prăbușirea regimurilor comuniste de tip sovietic, regula geopolitică era în continuare că siguranța Americii depindea de siguranța lumii. Prin urmare, democratizarea planetei era *in the American interest*. Acum însă, după alegerile prezidențiale americane, *It's A Brave New World*, totul este de-a-ndoa-selea: siguranța lumii depinde de siguranța Americii, de soarta democrației americane. Marea provocare geopolitică a devenit „*how to make democracy safe for the world*”¹.

Niciodată în istoria Americii nu a existat o diferență atât de mare de voturi între învingătorul electoral și câștigătorul votului popular. A fost o singură dată o pondere mai mare a voturilor învinsului învingător, în 1876, dar nu o diferență de voturi mai mare decât populația unor state². Totalul electorilor cadrul Colegiului Electoral este de 538 (corespunzător celor 435 de membri în House of Representatives, 100 de senatori, plus 3 electori din Washington,

D.C.). Donald Trump a obținut votul a 306 electori, iar Hillary Clinton 232; diferența a fost dată de 74 de voturi electorale. În schimb, la votul popular, Clinton a obținut 65.844.934 voturi (48,2%), iar Trump 62.979.879 (46,1%). Hillary a câștigat votul popular cu un surplus de 2.865.055³.

The Founding Fathers of the USA au avut în minte un set de instituții de natură a preveni, limita sau contrabalansa „tirania majorității”; în alegerea președintelui, votul direct al alegătorilor a fost dublat prin votul indirect al electorilor, care este decisiv. Cine vrea să se lămurească poate citi/reciti Alexis de Tocqueville, *Despre democrație în America*. Ca să nu lungesc discuția, reamintesc doar două exemple notorii ale consecințelor votului direct, vot popular care nu a fost limitat de vot indirect: așa au ajuns la putere Adolf Hitler în Germania (1933) și Ion Iliescu în România (1990). Discuția este importantă pentru teoria democrației, înțelegerea sistemului politic american, sistemul *checks-and-balances*, ea părea de multă vreme lămurită, intrase în tratate și manuale. Dar iată că acum avem un contraexemplu al consecințelor negative ale votului indirect, „tirania minorității”. Călea către comunism nu este ireversibilă, s-a spus când s-au prăbușit regimurile de tip sovietic. Se poate spune că teoria tranziției ineluctabile către democrațiile consolidate nu a fost încă demonstrată, este încă în stadiul de ipoteză. Înseamnă aceasta

că drumul către democrație nu este ireversibil („teza sfârșitului istoriei”)? Încă nu știm.

Este simptomatic că alegerile prezidențiale din 2016 și surprinzătorul triumf electoral al lui Donald Trump au relansat discuția despre sistemul electoral, natura democrației, oportunitatea reformei constituționale. De mai bine de două secole, cele mai multe propuneri de amendare a United States Constitution (peste 700!) au fost legate de schimbarea Colegiului Electoral⁴. Cu toate acestea, abia când nu a ieșit președinte cine trebuia au devenit obiecțiile atât de vehemente, iar anumiți lideri de opinie ori tribune ale expresiei libere și-au schimbat părerea în funcție de persoana aleasă⁵. E o simplă ipoteză contractuală, dar dacă situația era inversă cei care pun acum în discuție întregul sistem nu s-ar mai fi zbatut. Ar fi fost însă nemulțumiți susținătorii candidatului republican, care părea mai degrabă convins că va câștiga votul popular. DT a continuat să își exprime îndoielile privind câștigarea votului popular de către HC chiar și după ce a ajuns la Casa Albă.

Alegerile prezidențiale din 2016 au readus în discuție statutul Colegiului Electoral și oportunitatea unor amendamente sau chiar reforme constituționale. Dar este greu de presupus că acestea se vor petrece *under Donald's watch* și cu majoritate republicană în ambele camere parlamentare. Mai mult însă ca niciodată se pune în discuție legitimitatea președintelui ales prin

normele și procedurile acceptate vreme îndelungată; ceea ce înseamnă punerea sub semnul întrebării a legitimității democrației americane rezultată din ingineria constituțională a „părinților fondatori”. În ciuda articolului constituțional (Articolul Cinci) care prevede că se pot face schimbări prin „amendamente”, U S Constitution nu face parte din categoria „constituții flexibile”, amendabile prin majorități simple, ci din categoria *constituții rigide*, care pot fi modificate prin majorități extraordinare⁶. Dacă s-ar introduce un amendament constituțional privind Colegiul Electoral, iar el ar trece de U S Congress, apoi ar trebui să fie aprobat de trei pătrimi din cele 50 de state; or, este greu de presupus că statele care devin mai influente în alegerile prezidențiale tocmai datorită Colegiului Electoral ar putea să voteze în favoarea unui amendament care le reduce influența. Colegiul Electoral a fost conceput pe aceeași logică a democrației americane din care a rezultat parlamentul bicameral asimetric; alegerile pentru cele două camere se organizează în modalități diferite (House of Representatives prin ponderea populației din fiecare stat; Senatul prin doi reprezentanți ai fiecărui stat, indiferent de mărime), mandatele au o durată diferită (doi ani la camera inferioară, șase ani la camera superioară, senatul). În plus, actualul sistem electoral menține echilibrul relativ dintre cele două mari partide. Specialiștii spun că în general au fost defavorizați de

Colegiul Electoral candidații Partidului Democrat, care au pierdut deși au ieșit învingători la votul popular; prin urmare, Partidul Republican nu are interesul reformării sistemului. Dacă un partid ar avea forța și resursele de a schimba constituția americană, ar avea forța și resursele de a câștiga alegerile, prin vot popular și prin Colegiul Electoral.

Victoria lui Donald Trump și desemnarea membrilor cabinetului său au întărit verdictul specialiștilor și temerile unor categorii largi ale electoratului privind atrofierea anumitor dimensiuni democratice ale sistemului politic de peste Ocean. Principala valoare a democrației este egalitatea. Or, în America alegerilor prezidențiale din 2016, inegalitatea între cetățenii americani este mai mare decât oricând în istorie; deja a devenit mai mare decât acum cinci ani, în 2011, când s-a declanșat mișcarea protestatară *Occupy Wall Street*. Chiar dacă noul președinte a stat cu întreaga familie la Lincoln Memorial, pentru concertul dinaintea inaugurării, USA este mai departe ca niciodată de formula prin care Abraham Lincoln caracteriza democrația, în discursul de la Gettysburg: *government of the people, by the people, for the people*. Bazele sociale ale democrației americane au fost zdruncinate în ultimul sfert de secol, în particular după criza economică și financiară mondială din 2008, care a început tocmai în USA și s-a extins în cea mai mare parte a lumii. În democrația socotită cea mai puternică din

lume, statisticile arată creșterea inegalității, nu întărirea egalității. Există măsurători riguroase care demonstrează agravarea anuală a inegalităților; este o agravare absolută și relativă, prin comparație atât cu situația internă, cât și cu situația celorlalte state și democrații ale lumii, după cum arată o serie de Indexes alcătuite de instituții de cercetare cu prestigiu mondial⁷.

Un laureat al Premiului Nobel pentru economie a scris un articol scurt, care parafrazează formula lincolniană, intitulat „Of the 1%, by the 1%, for the 1%”, relevant pentru esența oligarhică a sistemului politic și economic american actual⁸. Astfel, în 2011, cei mai bogați 1% dintre americani câștigau un sfert din veniturile anuale ale națiunii și dețineau 40% din averi; acum douăzeci și cinci de ani, același grup câștiga 12% din venituri și 33% din averi. Între timp, în 2016, *top 1%* deține 50% din averi. După alegeri, Trump și-a desemnat membrii cabinetului – o colecție de multimilionari și miliardari. Un cabinet oligarhic, selectat în mare parte dintre cei mai bogați 1%, nu dintre cei 99% în numele cărora ar trebui exercitată guvernarea. Un cabinet lipsit de reprezentativitate, unde predomină „white males”, iar femeile și celelalte minorități (etno-rasiale și religioase) sunt subreprezentate.

Oscilațiile regimului politic american între trăsăturile democratice și cele oligarhice, între „tirania majorității” și „tirania minorității” fac parte

integrantă din dinamica acestuia. Cercetările lui Robert Putnam privind situația angajamentului civic au scos la iveală realitățile contradictorii ale organizațiilor voluntare ale societății civile; activitatea unora a scăzut ori nu mai presupune participarea directă, în vreme ce activitatea altora a crescut ca intensitate și implicare directă⁹. În mod simptomatic, a doua zi după *Inauguration*, pe 21 ianuarie 2017, pe străzile marilor metropole americane s-au desfășurat masive proteste anti-Trump, în forma *Women's Marches*. Au fost peste 650 de marșuri în orașe din cele șapte continente (y compris Antarctica); au participat cinci milioane de persoane. Una dintre consecințele alegerilor prezidențiale din noiembrie 2016 este că în USA a crescut puternic forța contestației, iar opoziția este mult mai largă decât împărțirea între simpatizanții și votanții republicanilor și democraților. După restricțiile impuse de Trump refugiaților și vizitatorilor din șapte țări predominant islamice, manifestațiile împotriva lui s-au înmulțit. Observatorii se așteaptă la un record de manifestații antiprezidențiale în perioada următoare.

După ordinul executiv de interdicție a refugiaților și vizitelor din șapte țări islamice (Irak, Iran, Siria, Yemen, Somalia, Sudan, Libia), manifestațiile musulmanilor americani, ale organizațiilor pentru apărarea drepturilor omului și ale unor simpli cetățeni americani, au avut loc simultan cu numeroase proteste internaționale. Deja se simt pe plan

mondial efectele alegerilor prezidențiale din 2016. În prima săptămână după alegeri, Trump a pus în practică unele dintre măsurile anunțate în campanie, plus altele, care i-au atras comentarii defavorabile chiar și dinspre neoconservatorismul american. După 9/11, Bush jr. a fost acuzat că a suferit o influență profundă din partea neoconservatorilor, mai ales prin ocuparea Irakului. Instalarea lui Trump a fost speculată drept o nouă oportunitate pentru exercitarea unei noi influențe la nivel înalt a acestora. După o săptămână de mandat, Charles Krauthammer, renumitul comentator politic neoconservator, s-a delimitat categoric de „revoluția relațiilor externe” înfăptuită de Trump¹⁰. El a arătat doar câteva aspecte (numărul de caractere dintr-un editorial este limitat), de principiu, dar deja pot fi analizate și deduse multiple consecințe strategice, geopolitice, de securitate și *intelligence*, ale deciziilor luate. DT iese din taxonomii, procedează mai degrabă după cum îl taie capul decât în acord cu vreo doctrină politică sau o viziune strategică.

Lipsa marii viziuni strategice alternative privind locul și rolul Americii în lume arată că Trump & Company nu au în minte reconstrucția, ci mai degrabă deconstrucția instituțională, dacă nu chiar demolarea sistemului politic existent. Primul obiectiv distrus de noul președinte a fost Trans-Pacific Partnership (TPP). Noua construcție instituțională era bazată pe principi-

ile liberului schimb, urmărirea crearea unei zone enorme de coproșperitate pentru cele douăsprezece state fondatoare, promovarea creșterii economice, investiții uriașe, crearea de noi locuri de muncă, întărirea inovației, prosperității și competitivității, ridicarea standardelor de viață, reducerea sărăciei, *good governance*, reglementarea instituțională a disputelor¹¹. Președintele Barack Obama i-a consacrat opt ani, mai ales că noua megaorganizație avea și funcții strategice esențiale în limitarea transformării Chinei în hegemonul regional al zonei Asia-Pacific. În campania electorală, candidatul republican a avertizat că va pune capăt magnificei realizări a președintelui democrat. Imediat ce a ajuns la Casa Albă, printr-o simplă semnătură, Trump a anulat elaborata construcție economico-strategică (negociată ani de zile între parteneri) sau cel puțin participarea SUA, pentru că restul statelor intenționează să pună în practică acordul semnat și să continue TPP. Ciudățenia deciziei este cu atât mai mare cu cât unul dintre primele gesturi făcute de *president elect* a fost punerea sub semnul întrebării a echilibrului strategic SUA-China.

Una dintre primele conversații telefonice marca Trump înainte de investire a fost cea purtată cu președintele Taiwanului, doamna Tsai Ing-wen. Reacția autorităților de la Beijing a fost complet nefavorabilă. În felul acesta, „president Pinocchio” a încălcat un tabu diplomatic american și a dovedit că nu

este „un actor rațional”¹². Principiul *One China* a fost unul dintre pilonii politicii externe americane pentru aproape o jumătate de secol; indiferent de diferențele enorme dintre diferitele administrații și echipele de experți, strategii, lideri militari și de *intelligence*, ceea ce au realizat președintele Richard Nixon și consilierul său pentru *national security*, Henry Kissinger, în relația cu China, în plin Război Rece, a fost apreciat, continuat și consolidat. Evitarea unei confruntări directe sau indirecte cu America a fost și orientarea strategică a liderilor chinezi, deși înarmarea a continuat în ritmuri tot mai intense; deși au existat și acolo voci care au sugerat sau cerut confruntarea cu supraputerea americană. În cazul unui război, arată calculele strategice, militare și de *intelligence* ale ambelor părți, efectele negative și pierderile vor fi mai mari decât eventualele efecte pozitive și pierderi. De altfel, Kissinger tocmai avertizase care sunt provocările relației cu China pentru orice viitor președinte american și mai ales cum poate fi evitat războiul, inclusiv unul de natură comercială.

Evitarea confruntării cu China nu a însemnat niciodată pentru SUA o abordare pasivă. Contracurarea inteligentă a transformării Chinei în hegemon regional a culminat în timpul președinției lui Obama în construcția instituțională a TPP. Prin retragerea din TPP, USA a renunțat la o pârgie geopolitică și de comerț esențială în relația cu China din zona Asia-Pacific, care evita o confrun-

tare directă sau un război comercial. În felul acesta, Trump renunță la atuul conceput de Bush jr. și Obama – un mecanism geopolitic, economic, de comerț, puternic și pașnic pentru relația cu China. În schimb, prin apropierea provocatoare de Taiwan, s-a preferat o abordare care deschide calea unei enorme incertitudini și instabilități. În februarie 2017, Trump a revenit asupra poziției sale și a anunțat că susține politica „One China” din ultimele decenii. Dar asemenea „răsuciri”, răzgândiri sau inițiative imprevizibile îi pun în dificultate mai ales pe aliații americanilor. De altfel, abia instalată, administrația Trump a transformat SUA într-o amenințare geopolitică nu doar pentru inamicii săi, ci și pentru parteneri, așa cum au declarat o serie de oficialități ale Uniunii Europene¹³. O simplă conversație telefonică cu Malcolm Turnbull, premierul Australiei (un aliat important în zona Asia-Pacific al USA), s-a transformat într-o criză diplomatică.

O parte dintre hotărârile magnatului ajuns la Casa Albă și dintre cele anunțate în campanie sau imediat după indică preferințe contradictorii, încălcarea unor principii de bază ale politicii externe americane, indiferent de administrație, ceea ce sporește incertitudinea și încurajează instabilitatea. O serie de măsuri au fost luate doar pentru a contrazice sau anula decizii de politică națională și internațională luate de către Barack Obama. Altele contrazice sau anulează, măcar parțial, logica poli-

ticii externe americane de după cel de-al Doilea Război Mondial sau de după prăbușirea regimurilor comuniste de tip sovietic. Negarea realizărilor predecesorilor are și ea o anumită logică. Dar când se petrece „negarea negației”, Trump nu se înscrie în dialectică hegeliană, ci în iraționalitate strategică. DT a promis demolarea unora dintre „pilonii” politicii obamaniene de securitate, dar ulterior i-a recuperat. Astfel, după încurajările date lui Netanyahu privind continuarea colonizării teritoriilor palestiniene au venit declarațiile care le condamnă. După laudarea publică a lui Putin, noua administrație a cerut Rusiei retragerea din Crimeea. Au urmat avertismentele privind sancțiunile aplicate Iranului pentru continuarea testelor cu rachetele balistice¹⁴. Nici măcar personalitățile nominalizate în „cabinetul” său nu mai știu ce să spună, mai ales că în audierile din U. S. Congress au afirmat principii deja consacrate în politica externă americană.

Declarațiile favorabile reciproce făcute de Vladimir Putin și Donald Trump contrazic principiile politicii internaționale americane ale administrației prezidențiale precedente și care au dus la excluderea Rusiei din G 8. La fel, părerile favorabile privind anumiți lideri politici controversați (președintele Filipine, Rodrigo Duterte, liderul IKEP, Nigel Farage) încalcă valorile și principiile promovate de SUA vreme de decenii.

O concluzie temporară: afirmam la începutul acestui text că rezultatul

alegerilor prezidențiale americane din 2016 a bulversat cea mai puternică democrație din lume și ridică grave provocări și amenințări de securitate pentru sistemul relațiilor internaționale. Am prezentat o parte dintre fapte și argumente, dar concluziile vor putea fi formulate abia la sfârșitul ciclului. Mai ales că în spațiul public circulă ipoteze opuse, care anticipează efectul benefic al alegerii lui Trump ca președinte. Oricum, efectele alegerilor americane din 2016 asupra lumii deja au putut fi observate și analizate, chiar dacă a trecut o perioadă relativ scurtă. Președinția lui Trump este în primul rând un test pentru democrația americană. Și un test pentru statutul strategic al SUA în lume: ea se află în cumpăna dintre perioada unipolarității și cea a multipolarității. Aceasta din urmă poate fi de mai multe tipuri: interesul SUA este să își mențină statutul de supraputere și predominanța militar-strategică chiar și într-o eră a multipolarității. Trump are însă alte interese. Totul depinde de modul în care se vor influența reciproc noul președinte și complexul de foreign policy-security-intelligence.

Niciodată în istoria SUA nu a existat o influență mai mare decât în 2016 a unor actori politici străini asupra alegerilor prezidențiale. Pe 6 ianuarie 2017, cu două săptămâni înainte de „inaugurare”, the Office of the Director of National Intelligence a publicat un raport privind amestecul serviciilor secrete rusești în campania electorală pentru

alegerile prezidențiale, în particular prin penetrarea cibernetică a sistemului informatic al Partidului Democrat. Raportul spunea explicit că „Putin și guvernul rus au avut tendința de a spori șansele electorale ale președintelui ales Trump prin discreditarea Secretarului de Stat Clinton și prin opunerea publică nefavorabilă a acesteia față de el.” Trump a dat un răspuns în forță privind responsabilitățile serviciilor de *intelligence*: „aceștia sunt aceiași oameni care au afirmat că Saddam Hussein posedă arme de distrugere în masă”. Prin modul în care au fost

concepute, serviciile secrete din democrația americană lucrează în spiritul tezelor din introducerea la „Declarația de Independență a SUA”. Cu alte cuvinte, investigația va continua, iar dacă serviciile vor descoperi lucruri în neregulă privind legătura lui Trump cu o putere străină, atunci el va fi înlăturat din funcție, pus sub acuzare și condamnat. Dacă nu se va descoperi nimic, el va fi exonerat, iar posteritatea îl va pune sub acuzare pentru stupiditate.

Note

- ¹ Pentru formula „how to make democracy safe for the world”, vezi John Lukacs, *Democracy and Populism. Fear and Hatred*, Yale University Press, New Haven and London, 2005, p. 5. Abordarea cuplului democrație-populism de către istoricul american de origine maghiară se făcea în contextul subversiunii populiste din democrațiile epocii post-Cold War. Constatările factuale arată că fenomenul este în creștere.
- ² Conform statisticilor oficiale, există în lume mai mult de 60 de state cu o populație mai mică de 3.000.000 de locuitori, la care se adaugă unele „entități statale” nerecunoscute (Kosovo, Abkhazia ori Transnistria), plus teritorii autonome ori dependente (Macao, Polinezia Franceză, Guam ș.a.m.d.). Am dat aceste exemple pentru a înțelege magnitudinea diferenței, aparent nesem-

nificativă dacă ne referim la state precum China sau India.

- ³ Pentru rezultatul final al numărătorii voturilor, vezi <http://edition.cnn.com/election/results/president>. Doar în California, HC a câștigat 7.362.490 voturi, față de DT (3.916.209); un surplus de 3.446.281. În New York diferența dintre Clinton și Trump a fost de 1.503.304 voturi. Au fost alți patru președinți care au pierdut votul popular, dar au fost aleși (doar la unul procentajul a fost mai mare decât la Trump): în 1824, John Quincy Adams, cu 38.149 voturi mai puține decât Andrew Jackson; în 1876, Rutherford Hayes, cu 252.666 mai puține decât Samuel Tildon; în 1888, Benjamin Harrison, cu 94.530 mai puține decât Grover Cleveland; iar în 2000, George Bush, cu 543.816 mai puține decât Al Gore; vezi <http://www.vox.com/policy-and-politics/2016/11/9/13572112/trump->

- popular-vote-loss. The *key states* pentru victoria lui Trump în Colegiul Electoral au fost Arizona (11), Florida (29), Michigan (16), North Carolina (15), Ohio (18), Pennsylvania (20), Wisconsin (10).
- ⁴ Julia Azari, „Most People Hate the Electoral College, But’s Not Going Away Soon”, Nov 10, 2016, <https://fivethirtyeight.com/features/most-people-hate-the-electoral-college-but-its-not-going-away-soon/>, (accesat în 01.02.2017).
- ⁵ Un exemplu relevant: editorialul publicat de ”The Editorial Board” al prestigiosului *New York Times*, una dintre cele mai partizane publicații (explicit în favoarea lui Hillary, cu sondaje zilnice de opinie, în care o dădeau câștigătoare sigură, la mare distanță), ”Time to End the Electoral College”, Dec 19, 2016, https://www.nytimes.com/2016/12/19/opinion/time-to-end-the-electoral-college.html?em_pos=small&ref=healthline&nl_art=0&te=1&nl=opinion-today&emc=edit_ty_20161222, (01.02.2017). După ce au declarat că revista lor a fost împotriva Colegiului Electoral de 80 de ani încoace, editorii au revenit o zi mai târziu, cu o precizare în care recunoșteau că în 2000 ”the board defended the college after the election of George W. Bush.”.
- ⁶ Pentru distincția între *constituții flexibile* și *constituții rigide*, ca dimensiuni instituționale ale deosebirilor dintre *democrațiile majoritare* și *democrațiile consensuale*, vezi Arend Lijphart, *Modele ale democrației. Forme de guvernare și funcționare în treizeci și șase de țări*, traducere de Cătălin Constantinescu, prefață Lucian-Dumitru Dîrdală, Polirom, Iași 2000, pp. 26-27 și în special capitolul „Constituții. Proceduri de amendare și de control constituțional”, 201-214. Pentru cei pasionați de teoria democrației, ar trebui adăugat că prin mai multe părți ale *dimensiunii executiv-partide* democrația americană este una majoritară, dar apartenența la categoria constituții rigide este o dimensiune consensuală.
- ⁷ Mă refer la *coeficientul Gini*, măsura distribuției veniturilor dintr-o țară, menită să arate discrepanța dintre bogați și săraci. Coeficientul Gini se situează între 0 (egalitatea perfectă, care nu a existat nici măcar în societățile comuniste egalitariste) și 1 (inegalitatea perfectă, în care o persoană câștigă toate veniturile dintr-o țară, iar altul sau toți ceilalți nimic, ceea ce este posibil doar în utopiile politice). Cu cât este mai mare coeficientul Gini cu atât este mai mare inegalitatea (vezi <http://www.investopedia.com/terms/g/gini-index.asp>), (accesat în 02.02.2017). Coeficientul Gini este folosit de Banca Mondială pentru calcularea Indexului Gini pentru <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI>, (accesat în 02.02.2017). Pentru legătura dintre inegalitate și gradul de democrație, vezi *Democracy Index*, întocmit de *The Economist Intelligence Unit*; recomand raportul pe 2015, <http://www.yabiladi.com/img/content/EIU-Democracy-Index-2015.pdf>, (accesat în 02.02.2017), iar ulterior pe cel din 2016.
- ⁸ Joseph Stiglitz, „Of the 1%, by the 1%, for the 1%”, *Vanity Fair*, May 2011, <http://www.vanityfair.com/society/features/2011/05/top-one-percent-201105>, (accesat în 02.02.2017). Ca răspuns la articolul lui Stiglitz despre

- cei 1% privilegiați, protestarii din *Occupy Wall Street* și-au ales sloganul “*We Are the 99%*!”.
- ⁹ Vezi Robert Putnam, *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*, Simon & Schuster, New York, London, 2001. După publicarea textului cu același nume în *Journal of Democracy*, a urmat una dintre cele mai importante *political science debates* din ultima jumătate de secol. Putnam a fost suficient de inteligent încât să ia în considerare chiar și cercetările care îl contraziceau parțial ori total, tocmai pentru că și-a dat seama de caracterul complex și contradictoriu al vieții comunitare americane.
- ¹⁰ Charles Krauthammer, „Trump’s foreign policy revolution”, *Washington Post*, January 26, 2017, https://www.washingtonpost.com/opinions/global-opinions/trumps-foreign-policy-revolution/2017/01/26/c69268a6-e402-11e6-ba11-63c4b4fb5a63_story.html?utm_term=.428300022544, (accesat în 02.02.2017) . Editorialele lui CK sunt reluate în mai multe publicații, după o zi. Este relevant că în celelalte, apare cu titlul “Trump’s Foreign Policy Revolution is Troubling”.
- ¹¹ Inițial, TPP fusese negociată între nouă state (Australia, Brunei, Chile, Malaesia, Noua Zeelandă, Peru, Singapore, USA, Vietnam). Ulterior, când erau clare avantajele, au fost atrase și state cu un imens potențial economic: Japonia (a treia putere economică a lumii), Canada și Mexic (ultimele două făceau deja parte din NAFTA). O serie de alte state erau interesate să se alăture, inclusiv Indonezia, India, Columbia.
- ¹² Pentru porecla de „president Pinocchio”, vezi Stephen M. Walt, „America’s New President is Not a Rational Actor”, *Foreign Policy*, January 25, 2017, <http://foreignpolicy.com/2017/01/25/americas-new-president-is-not-a-rational-actor/>, (accesat în 03.02.2017).
- ¹³ Steven Erlanger, „For Europe, There’s a New Threat in Town: The U. S.”, *New York Times*, Feb. 2, 2017, https://www.nytimes.com/2017/02/02/world/europe/trump-european-union.html?em_pos=small&emc=edit_cn_20170203&nl=firstdraft&nl_art=5&nlid=33686715&ref=headline&te=1, (accesat în 03.02.2017).
- ¹⁴ Vezi Mark Landler, Peter Baker, David E. Sanger, „Trump Embraces Pillars of Obama’s Foreign Policy”, *New York Times*, Feb 2, 2017, https://www.nytimes.com/2017/02/02/world/middleeast/iran-missile-test-trump.html?emc=edit_na_20170202&nl=breaking-news&nlid=33686715&ref=cta&r=0, (accesat în 03.02.2017).

Bibliografie

LUKACS, John, *Democracy and Populism. Fear and Hatred*, Yale

University Press, New Haven and London, 2005.

Resurse online:

Democracy Index, întocmit de The Economist Intelligence Unit, <http://www.yabiladi.com/img/content/EIU-Democracy-Index-2015.pdf>.

ERLANGER, Steven, "For Europe, There's a New Threat in Town: The U. S.", New York Times, Feb. 2, 2017, https://www.nytimes.com/2017/02/02/world/europe/trump-europeanunion.html?em_pos=small&emc=edit_cn_20170203&nl=firstdraft&nl_art=5&nlid=33686715&ref=headline&te=1.

KRAUTHAMMER, Charles, „Trump's foreign policy revolution”, Washington Post, January 26, 2017, https://www.washingtonpost.com/opinions/global-opinions/trumps-foreign-policy-revolution/2017/01/26/c69268a6-e402-11e6-ba11-63c4b4fb5a63_story.html?utm_term=.428300022544.

LANDLER, Mark, BAKER, Peter, SANGER, E. David, „Trump Embraces Pillars of Obama's Foreign Policy”, New York Times, Feb 2, 2017, https://www.nytimes.com/2017/02/02/world/middleeast/iran-missile-test-trump.html?emc=edit_na_20170202&nl=breaking-news&nlid=33686715&ref=cta&r=0.

STIGLITZ, Joseph, „Of the 1%, by the 1%, for the 1%”, Vanity Fair, May 2011, <http://www.vanityfair.com/society/features/2011/05/top-one-percent-201105>.

WALT M. Stephen, „America's New President is Not a Rational Actor”, Foreign Policy, January 25, 2017, <http://foreignpolicy.com/2017/01/25/americas-new-president-is-not-a-rational-actor/>.

<http://edition.cnn.com/election/results/president>.

<http://www.vox.com/policy-and-politics/2016/11/9/13572112/trump-popular-vote-loss>

AZARI, Julia, „Most People Hate the Electoral College, But's Not Going Away Soon”, Nov 10, 2016, <https://fivethirtyeight.com/features/most-people-hate-the-electoral-college-but-its-not-going-away-soon/>.

„Time to End the Electoral College”, Dec 19, 2016,

https://www.nytimes.com/2016/12/19/opinion/time-to-end-the-electoral-college.html?em_pos=small&ref=headline&nl_art=0&te=1&nl=opinion-today&emc=edit_ty_20161222,

<http://www.investopedia.com/terms/g/gini-index.asp>

<http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI>.